

Södertälje kommun,
151 89 Södertälje

2009-09-25

Rosenborgskolan
151 89 Södertälje

1 (17)
Dnr: 00-2008:474

Wendela Hebbegymnasiet
Västergatan 2-4
151 89 Södertälje

Utbildning för nyanlända elever

Kvalitetsgranskning av Rosenborgskolan och Wendela Hebbegymnasiet i Södertälje kommun

Sammanfattande bedömning

- Kommunen har tydliga riktlinjer för mottagandet av nyanlända elever. Kommunens riktlinjer tar avstamp i den komplicerade situation i vilken kommunen befinner sig. Riktlinjerna sätter in skolornas uppdrag i ett större perspektiv och har tydlig koppling både till globala, regionala och lokala förutsättningar och behov. Riktlinjerna är välkända för skolornas personal och lärarna strävar efter att följa dem.
- I kommunen finns en organisationsstruktur för samverkan mellan berörda förvaltningar och även andra berörda samhällsfunktioner.
- kommunen behöver vidta åtgärder för att utbildningen av nyanlända elever regelbundet följs upp och utvärderas i syfte att öka undervisningens måluppfyllelse
- Skolorna behöver utveckla sina rutiner för kartläggningen av elevernas ämneskunskaper från hemlandet och med utgångspunkt från en sådan kartläggning planera för elevens fortsatta utbildning,
- skolornas organisation behöver bli mer flexibel så att nyanlända elevers möjlighet att snabbare komma ut i vanlig klass ökar.

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildning för nyanlända elever under perioden januari till juni 2009. Granskningen av Södertälje kommun samt Rosengårdsskolan och Wendela Hebbegymnasiet i kommunen ingår i detta projekt. Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Utbildning för nyanlända elever".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges förutsättningar för att genomföra förbättringar. Huvudsyftet är att granska hur lärare, rektorer och huvudmän tar sitt ansvar för undervisningens kvalitet, med fokus på elevernas kunskapsresultat.

Tidigare studier har visat att många av de lärare och skolledare som möter nyanlända elever har ett djupt engagemang, goda kunskaper och en stor öppenhet mot eleverna och deras vårdnadshavare. Men nyanlända elever får ändå inte alltid en utbildning som är likvärdig och heller inte alltid anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Det råder skillnader mellan kommuner i sätt att organisera och genomföra utbildningen och måluppfyllelsen är generellt sett låg.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot kommunens och skolornas insatser för att nyanlända elever ska få en likvärdig utbildning med god kvalitet. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Övergripande syfte med denna kvalitetsgranskning är att öka uppmärksamheten på nyanlända elevers situation vad gäller måluppfyllelse och social gemenskap i skolan. Granskningen ska peka på styrkor och brister och tydliggöra utvecklingsområden.

Med nyanlända elever avser Skolinspektionen elever som inte har svenska som modersmål och inte heller behärskar det svenska språket och som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan eller gymnasieskolan. Granskningen omfattar elever som anlänt till Sverige under 2008-2009. Urvalet har begränsats till elever i årskurserna 8 och 9 i grundskolan och elever i gymnasieskolan.

Kvalitetsgranskningen har totalt genomförts i 14 kommuner över landet. Urvalet har gjorts så att de kommuner som granskats speglar en variation av stora och små kommuner samt tätort och glesbygd.

Resultatet av kvalitetsgranskningen redovisas dels i en sammanfattande rapport, dels i rapporter/beslut med bedömningar för varje granskad kommun där Skolinspektionen tar ställning till om kommunen uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet undervisningen bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit, ansvarar kommunen för att åtgärder vidtas som syftar till förbättring.

Skolinspektionen har besökt Södertälje kommun den 24-26 mars 2009. Verksamhetsbesök och intervjuer med elever, lärare och rektorer har genomförts vid Rosenborgskolan och Wendela Hebbegymnasiet. Intervjuer har också genomförts med kommunens samordnare för undervisning av nyanlända elever. Inför besöket har Skolinspektionen begärt in och tagit del av dokumentation från såväl kommunen som de besökta skolorna. Beslutet grundar sig även på annan information som finns inom Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för kommunen och skolorna har beretts möjlighet att sakgranska vad som framkommit vid granskningen.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat två olika frågeområden med underliggande delfrågor.

1. Hur är det att vara nyanländ elev i skolan?

Inom detta område har undersökts hur kommunens strategier för nyanlända elever ser ut, hur samverkan mellan olika berörda parter i samhället fungerar och i vilken utsträckning skolan har fungerande rutiner för mottagande och skolintroduktion.

I detta sammanhang har också granskats på vilket sätt man kan se att undervisningen är organiserad utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar. Vidare har eventuell förekomst av kränkningar undersökts samt i vilken utsträckning skolorna utgör en trygg miljö med inriktning mot lärande

2. I vilken mån är undervisningen för nyanlända elever ändamålsenlig?

Kvalitetsgranskningen har inom detta område haft fokus på skolornas förmåga att genom en individuell planering anpassa undervisningen till varje elev. Om skolan validerar elevens kunskaper och på vilket sätt undervisningen anpassas så att eleven får fortsätta att utvecklas från sin nivå. Hur undervisningen är upplagd för att eleven så snart som möjligt ska komma in i svenska samhället och tillägna sig en funktionsduglig svenska. Vidare har undersökts om eleverna får möjlighet att utveckla sina kunskaper i samtliga ämnen och i vilken utsträckning kommunen satsar på modersmålsundervisning. Även frågor om hur skolan och kommunen följer upp elevernas kunskapsutveckling och använder resultaten som grund för analys och omprövning av mål och metoder har behandlats.

Det har också varit viktigt att undersöka vilken kompetens personalen som undervisar de nyanlända har när det gäller språkutveckling samt hur kommunen gör för att få den kompetens som behövs.

Skolinspektionens iakttagelser

Kommunen

39 procent av Södertäljes befolkning har utländsk bakgrund (20071231). Den största gruppen är Assyrier/Syrianer. Från 1970-talet och framåt har en kontinuerlig ström av flyktingar och immigranter från sydöstra Turkiet, nordvästra Syrien, delar av Libanon samt norra Irak i flera omgångar sökt sig till Sverige och särskilt till Södertälje. I dag uppgår den assyrier/syrianska befolkningen i Södertälje till mellan 15 000 och 18 000 personer och till cirka 100 000 i Sverige som helhet.

Sverige och Södertälje är unika i västvärlden när det gäller mottagandet av irakiska flyktingar. Trots Södertäljes långa erfarenhet av flyktinginvandring har Irakkriget och den efterföljande flyktingsituationen ställt helt nya och betydligt större krav på flyktingmottagandet än tidigare. Av de irakiska flyktingar som kommer till Europa tar sig närmare hälften till Sverige och av dem väljer tio procent att bosätta sig i Södertälje. Det innebär att Södertälje med sina 83 600 invånare tar emot fem procent av alla flyktingar som kommer från Irak till Europa, vilket bland annat illustrerades av kommunalrådet Anders Lagos tal till Förenta staternas kongress 2008.

–" We did not start the war in Iraq; however we assume a huge responsibility for those people who are affected."

Under de två senaste åren har Södertälje i genomsnitt tagit emot mer än 100 nya flyktingar varje månad. Av dessa är 95 procent irakier. Södertälje tar emot flyktingar motsvarande 1,5 procent av kommunens totala befolkningsmängd varje år, vilket är betydligt mer än någon annan kommun i Sverige.

För att, enligt kommunens riktlinjer, skapa så goda förutsättningar som möjligt för de nyanlända barnen placeras de i förberedelseklasser med fokus på svenskundervisning. Enligt de kommunala riktlinjerna ska eleverna i förberedelseklasserna inom två år successivt slussas över till reguljär undervisning.

I Riktlinjer för flyktingarbetet i Södertälje kommun 2008-2012 anges att: "Södertälje ska agera för att kraftigt minska inflyttningen av flyktingar till kommunen. Samtidigt ska också arbetet i kommunen kring de flyktingar som kommer till Södertälje, tydligt inriktas mot rätten till och ansvaret för arbete och egen försörjning. Våra riktlinjer ska stödja synen på flyktingar som ansvarsfulla och kompetenta att klara ett eget liv." Vidare anges att kommunen särskilt ska prioritera barnens situation.

I dokumentet Förändringsåtgärder enl Utbildningsplanen 2008 anges några utvecklingsområden;

- Goda och likvärdiga rutiner och system ska utformas för mottagande och skolintroduktion av barn/elever med flykting- och asylbakgrund. Barnperspektivet ska beaktas, men också rätten till omsorg och utbildning som är likvärdig den som andra barn/elever får.

- Flerspråkiga barn och elever ska i ännu högre utsträckning än tidigare erbjudas verksamhet och ämnesundervisning på andra modersmål än svenska.
- Alla elever med annat modersmål än svenska ska ha undervisning i svenska som andraspråk, om det inte finns särskilda skäl. Dessutom ska ämnesundervisningen för flerspråkiga elever ha ett andraspråksperspektiv på lärandet.

I Riktlinjer för mottagande av barn 2008 anges att:

- Alla nyanlända barn från förskoleålder upp till 18 år ska ha en introduktionsplan som beaktar hela tillvaron; skola, fritid, familjesituation samt hälsosituation.
- Alla vårdnadshavare och gode män ska få del av information som bidrar till att barnens introduktion kan tillgodoses på bästa sätt.
- Det skall existera en modell med nyckeltal som möjliggör en systematisk uppföljning av Södertälje kommuns mottagande av barn.

I Södertälje finns en kommunövergripande styrgrupp för flyktigmottagandet. I styrgruppen, som leds av kommundirektören sitter cheferna för kommunens förvaltningskontor och dessutom deltar representanter för arbetsförmedlingen vid behov.

Inom utbildningsområdet delas ansvaret i Södertälje kommun mellan Arbetslivsnämnden, som genom *Arbetslivskontoret* svarar för vuxenutbildningen och Utbildningsnämnden, som genom *Utbildningskontoret* svarar för förskola till och med gymnasieskola.

Genom enheten *Svea* får nyanlända familjer sin första kontakt med och information om kommunen och kommunens skolor. Kartläggningen av barns och ungdomars skolbakgrund sker på aktuell skolenhet. *Flyktningmedicinskt centrum*, en öppenvårdsmottagning som vänder sig till asylsökande och flyktingar finns också som stöd för skolornas lokala elevvårdsgrupper. Många föräldrar vänder sig dock direkt till en närliggande skola eller en skola de blivit tipsade om av släkt eller vänner.

Kommunen samlar in uppgifter om hur de nyanlända eleverna lyckas i sina studier. En sammanställning av betyg för avgångselever från de kommunala gymnasieskolorna vårterminen 2008 visar att 20 elever med IVIK-bakgrund (IVIK står för Introduktionsutbildning för nyanlända elever inom ramen för gymnasieskolans individuella program. Begreppet IVIK finns inte i författningarna) lämnade gymnasiet och av dem hade 16 elever, det vill säga 80 procent slutbetyg. 75 procent av IVIK-elever med slutbetyg, det vill säga 12 elever hade uppnått högskolebehörighet efter gymnasiestudierna.

Kommunens statistik över kunskapsresultaten i årskurs 9 visar att ett fåtal elever från förberedelseklasserna i kommunen når behörighet till nationellt program på gymnasiet. Kommunen anger att år 2006 fick 15 elever slutbetyg och av dessa var 1 elev behörig till nationellt program. År 2007 fick sammantaget 28 av 33 elever slutbetyg och 1 var behörig. År 2008 fick 43 av 51 elever slutbetyg och 3 elever var behöriga till att söka ett nationellt program i gymnasieskolan.

Det genomsnittliga meritvärdet för de förberedelseklass elever som fått slutbetyg var under de tre åren 74, 56 och 65. Kommunens kvalitetsredovisning av utbildningsverksamheten för 2007 och för 2008 saknar uppgifter om måluppfyllelse för verksamheten för de nyanlända eleverna. I kommunens skolplan 2009 redovisas resultat på nationella ämnesprov och resultat mätt i meritpoäng för årskurs nio och för slutbetyg i gymnasieskolan. Tabeller visas dels exklusive förberedelseklasser och dels inklusive dessa. Dock redovisas inte resultat för nyanlända elever som grupp.

Skolinspektionens bedömning

Riktlinjer för mottagande, individanpassning och kartläggning

Enligt skollagen ansvarar den som är huvudman för en del av det offentliga skolväsendet för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning.¹ Skolverket har utarbetat allmänna råd för utbildning av nyanlända elever.² Enligt dessa råd bör kommunen ha riktlinjer för mottagande av nyanlända elever. I kommentaren till råden framgår att dessa riktlinjer bör innehålla förtydliganden av nödvändigheten av olika individuellt anpassade lösningar i kommunen och på skolan. Vidare ska undervisningen, enligt läroplanen, anpassas till varje elevs förutsättningar och behov.³ Kartläggning av elevens kunskaper utgör en viktig grund för att kunna åstadkomma individuellt anpassad undervisningen enligt läroplanen.⁴ En av flera viktiga framgångsfaktorer handlar om vid vilket tillfälle och då på vilket sätt nyanlända elever slussas in i den ordinarie undervisningsverksamheten. Noggrant genomförda kartläggningar och introduktionsplaner är väsentliga förutsättningar för sådan inslussning ska kunna ske.⁵

Kommunens riktlinjer för mottagande av nyanlända elever tar avstamp i den komplicerade situation i vilken kommunen befinner sig. Riktlinjerna sätter in skolornas uppdrag i ett större perspektiv och har tydlig koppling både till globala, regionala och lokala förutsättningar och behov.

Riktlinjerna beskriver rutiner och ambitioner för mottagandet i kommunen och anger en önskad inriktning också för skolornas agerande.

I kommunen finns en organisationsstruktur för samverkan mellan berörda förvaltnings- och även andra berörda samhällsfunktioner.

Skolinspektionen bedömer att den särskilda sammanställning av nyanlända elevers resultat som presenterats i samband med kvalitetsgranskningen också bör redovisas i kvalitetsredovisningen. Resultaten behöver bli kända av berörda rektorer och lärare för att kunna ligga till grund för deras utvärdering av undervisningens ändamålsenlighet.

¹ 1 kap. 12 § skollagen.

² Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15).

³ Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen (Lpo 94).

⁴ Avsnitt 2.2 i Lpo 94.

⁵ Myndigheten för skolutveckling.

Kommunen har ansvar för att undervisningen som helhet inriktas på att uppfylla de krav som skollagen, förordningarna och läroplanerna ställer. Enligt förordning om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn mfl (SFS 2001:976) har nyanlända elever rätt till utbildning på samma villkor som andra barn och ungdomar i landet och har också rätt att få det stöd de behöver för att tillgodogöra sig utbildningen. I de kommunala styrdokumenterna finns tydligt anvisat att målen gäller alla barn och elever som bor i kommunen, utan undantag.

Skolinspektionen bedömer att:

- kommunen behöver vidta ytterligare åtgärder för att utbildningen för nyanlända elever regelbundet följs upp och utvärderas i syfte att öka undervisningens måluppfyllelse

Wendela Hebbegymnasiet

Wendela Hebbegymnasiet är ett av fyra gymnasier i Södertälje med IVIK-programmet. Skolan har estetisk- och mediainriktning. Enligt skolans egna uppgifter har i stort sett alla lärare som undervisar i svenska som andraspråk behörighet i ämnet. Av de lärare som undervisar i andra ämnen på IVIK saknar ingen ämneslärarbehörighet.

Enligt intervjuer och samtal med rektorn och med lärare kommer de nyanlända eleverna till Wendela Hebbegymnasiet från förberedelseklasser i grundskolan och i många fall direkt via Flyktingmottagningen eller på eget initiativ efter tips från släktingar eller vänner. De elever som kommer direkt placeras i den så kallade *Slussen*. Där testas deras kunskaper i svenska, matematik och engelska. Där möter eleverna också skolans kurator, SYV (Studie och yrkesvägledare) och skolsköterska. Elever som söker sig till Wendela Hebbegymnasiet från grundskolans förberedelseklasser testas också och placeras sedan i en IVIK-klass utifrån den kunskapsnivå testet visar. I nära anslutning till testen genomförs ett introduktionssamtal där elevens persondata och uppgifter om tidigare skolgång, nationalitet och modersmål registreras.

Efter en kort tid i den så kallade Slussen går eleven vidare till en IVIK-Startgrupp. I IVIK Start introduceras eleverna till skolan och genomgår vaccinationsprogram och hälsosamtal. Vid tidpunkten för kvalitetsgranskningen fanns tre IVIK-Startgrupper på Wendela Hebbegymnasiet. Under läsåret hade fem grupper startats och skolan stod i begrepp att starta ytterligare fyra grupper.

I IVIK-Startgruppen undervisas eleverna i svenska som andraspråk, matematik och idrott och hälsa. Dessutom ges eleverna samhällsinformation. En IVIK-Startgrupp kan finnas kvar under några månader. Sedan går eleverna vidare, antingen till IVIK på Wendela Hebbegymnasiet eller på annan gymnasieskola. Även under tiden i IVIK-Startgruppen deltar eleverna i skolans gemensamma idrottsdagar, temadagar och skolgemensamma kulturaktiviteter. Skolledningen har en ambition att skapa möjlighet för eleverna att knyta kontakter med elever i vanliga klasser. Dock finns ingen strategi för att successivt integrera eleverna i ämnesundervisning i reguljära klasser för att på så

sätt både stärka kunskapsutvecklingen i ämnet och samtidigt skapa möjligheter för eleverna att få kontakt med andra elever.

På Wendela Hebbegymnasiet finns IVIK-klasser på tre nivåer utifrån elevernas kunskaper och färdigheter i ämnena engelska, matematik, svenska, naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen, estetisk verksamhet och idrott och hälsa. Eleverna byter grupp i takt med att kunskaper och färdigheter utvecklas. Eleverna kan få byta grupp både under terminens gång och i samband med terminsskifte. Tiden i IVIK varierar från två till tre år, någon elev har gått igenom IVIK på ett år. Lärarna följer upp IVIK-elevernas kunskapsutveckling i förhållande till målen för grundskolans årskurs 9, och dokumenterar den i en individuell utvecklingsplan. Eleverna läser också samhällsorienterande ämnen, naturorienterande ämnen, estetisk verksamhet och idrott och hälsa men. Undervisningen är individualiserad så att eleverna kan läsa matematik och även engelska på olika nivåer. För arabisktalande elever finns en arabisktalande matematiklärare. En individuell studieplan upprättas i svenska som andraspråk. Den utgår från en bedömning av elevens språkutveckling enligt fastställda kriterier på tre nivåer. Varje termin genomförs utvecklingssamtal där lärare, elev och förälder eller god man bjuds in. Samtalen genomförs med hjälp av tolk.

Skolans studie- och yrkesvägledare bistår eleverna vid intagningen till nationellt program. Hon listar aktuella elever och beskriver deras individuella kunskapsutveckling som ett stöd för intagningsenheten. Studie- och yrkesvägledaren genomför också studievägledningssamtal med varje elev. För elever som ännu inte klarat godkändnivå i ämnet engelska finns möjlighet att komma in på ett nationellt program. Skolan anordnar så kallad sommarskola under tvåveckorsperioder på sommarlovet. I sommarskolan kan elever få möjlighet att nå godkändnivå i engelska, matematik och svenska för att bli behöriga att söka till gymnasiet. Sommarskolan är också öppen för IVIK eleverna. Det kan ge eleverna ytterligare möjlighet att nå betyget godkänt i engelska.

För elever som inte kommer in på ett nationellt program finns möjligheten att delta i den kommunala satsningen *Klivet*. Där anordnar man undervisning i engelska, matematik och svenska varvat med arbetspraktik. Verksamheten i Klivet är inte enbart för nyanlända elever utan för alla som inte är behöriga till nationellt program efter IV-programmet. Undervisningen i Klivet kan leda till att eleven tas in på PRIV.

Skolan har en ambition att anställa lärare som har kompetens både för undervisning i IVIK och nationella program. Man har också anordnat kompetensutveckling för alla lärare i syfte att öka kunskaperna kring språkutveckling och språkutvecklande arbetsätt.

I skolans kvalitetsredovisning presenteras inte resultaten för eleverna på IVIK. Inte heller görs i den någon annan redovisning eller analys av verksamheten på IVIK.

Undervisningen för nyanlända elever på Wendela Hebbegymnasiet bedrivs i huvudsak i egna lokaler i en korridor där bara IVIK och IV håller till. Enligt rektorn och lärare är anledningen till detta att klassrummen där är lite mindre än i övriga delar av skolan. IVIK-grupperna är aldrig större än 17 elever. Enligt samtal med elever upplever de att

placeringen av IVIK-grupperna i en särskild korridor som ett hinder för kontakt med eleverna i ordinarie klasser.

Trots ett till synes strikt system med olika nivåer och fasta rutiner för övergångar mellan dem upplever många elever att undervisningen utgår från deras kunskaper och erfarenheter. De ger exempel på att lärare är lyhörda och anpassar undervisningen efter elevens behov: *"När läraren fick veta att jag var bra på matematik fick jag direkt börja med matematik A, nu har jag varit här i en och en halv månad och jag läser redan matematik B."*

"Läraren bestämmer inte och frågar mig utan jag måste själv berätta vad jag behöver och vill. Läraren hjälper mig om jag ber om det."

Elever ger också exempel på motsatsen: *"I IVIK 3 har de kemi och fysik men jag går i IVIK 1 och har ingen kemi och fysik. Jag har frågat men de säger att jag inte har språket."*

"Samhällskunskap är nytt för oss. Vi läser om Sverige, det gjorde vi inte i hemlandet. Det känns som att börja om, men inte i matte och engelska. Idrott hade vi också i hemlandet. De andra kunskaperna från hemlandet kan vi inte använda oss så mycket av."

Två elever läser matematik A på egen hand på fritiden. En elev uppger att hon läste matematik motsvarande matematik A i hemlandet, nu väntar hon på att få plats i den grupp där hon får läsa B-kursen.

Skolan anordnar undervisning i modersmål på arabiska, kinesiska och portugisiska. Studiehandledning på modersmål anordnas inte i IVIK-klasserna förutom för den grupp elever som har en arabisktalande matematiklärare. I IVIK-startgrupperna kan också andra språkgrupper få studiehandledning på sitt modersmål.

Eleverna upplever skolan som trygg. De upplever överlag att de blir väl bemötta och att de också ges möjlighet att träffa elever från andra klasser bland annat på temadagar och idrottsdagar. Två av IVIK-eleverna sitter som representanter i elevrådet och i skolkonferensen.

"Nej det finns ingen orättvisa mellan de elever som kommer från arabtalande länder och andra länder. Vi har flera olika språk. Man blir behandlad lika. Mycket bra skola. Vi känner oss trygga. Vi träffar elever från andra program, vi har temadagar. Idag ska vi titta på musical, vi har haft skidresor."

"Lärarna tänker om oss att vi är vanliga elever. Vi får information med oss hem på svenska, ibland på arabiska."

Dock uppger några elever att det finns skillnader i skolans bemötande av dem: *"Man blir bemött på olika sätt om man kommer från Polen och Kina, eftersom man är ensam. Araberna blir bemötta på ett annat sätt för de är många. Det finns ingen lärare som pratar polska. Det finns en lärare som arbetar på skolan som talar kinesiska, hon arbetar en dag i veckan"*.

"Det finns inget bråk mellan svenskar och invandrarelever. Några elever kanske inte vet vad IVIK är, men i Wendela Hebbe vet alla elever vad IVIK är."

"En gång frågade jag en svensk om han kunde förklara ett ord, men han gick iväg för att han hade lektion, han sa att han inte hade tid"

"Jag kunde känna mig orolig, rädd för det nya landet, rädd att få bli ensam, att jag bara skulle få bli sittande hemma, men nu känns det bra. Det är bra om man kan engelska för då kan man prata innan man lärt sig svenska. Det är inte så lätt att vara lycklig. Jag saknar min mormor, mina kompisar, solen."

Skolinspektionens bedömning

Skolan har rutiner för hur mottagandet av nyanlända elever ska gå till.

I samband med introduktionssamtalet kartläggs elevernas kunskaper i svenska, deras tidigare skolgång i allmänhet och deras läs och skrivförmåga på modersmålet. Emellertid görs ingen kartläggning av elevens skolkunskaper i olika ämnen från hemlandet. I enlighet med Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever ska en sådan kartläggning omfatta elevens kunskaper och erfarenheter i olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning. Kartläggningen ska inte ske vid något enstaka tillfälle utan genomföras stegvis. I Nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar⁶, som allmänna rådet bl.a. utgår ifrån, anges att målet är att främja individens utveckling så att han/hon så tidigt som möjligt når ett optimalt lärande, känner delaktighet i svensk skola och samhällsliv, samt kan göra egna aktiva val. Skollagen⁷ anger att ett individuellt program först och främst ska förbereda eleven för studier på ett nationellt program. Enligt läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94⁸ ska skolan sträva mot att varje elev som lämnar utbildningen på individuella program har en planering för och goda möjligheter till fortsatt utbildning eller förvärvsarbete. Läraren ska utgå ifrån den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenhet och tänkande. Läraren ska vid betygsättning utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanerna och beakta även sådana kunskaper som en elev tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella utbildningen.

På Wendela Hebbegymnasiet genomförs utbildningen för nyanlända elever utifrån en ambition att anpassa den utifrån enskilda elevers behov och förutsättningar. Eftersom skolan saknar information om elevens skolkunskaper från hemlandet i många ämnen blir en anpassning av undervisningen till elevens förutsättningar i praktiken inte möjlig fullt ut. Därmed ges inte alla elever, som har tidigare skolbakgrund möjlighet att bygga vidare på sin kunskapsutveckling inom de ämnen de läst i hemlandets skola.

5 kap. 7-13 §§ gymnasieförordningen reglerar skolans skyldighet att anordna modersmålsundervisning. På Wendela Hebbegymnasiet anordnas undervisning i modersmålet för den stora gruppen arabisktalande elever och för elever med kinesiska och portugisiska men inte för andra språkgrupper. Därmed hämmas några elevers möjligheter att utveckla och befästa ämneskunskaper och begrepp, både på sitt modersmål och på

⁶ Nationell Strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar – arbetsmaterial 2007-04-04, s 7.

⁷ 5 kap. 4 b § skollagen

⁸ Avsnitt 2.1 och 2.5 i Lpf 94

svenska. Kunskapsutvecklingen gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. Forskning visar att det tar minst fem år att nå en tillräckligt god språknivå för att få full behärskning av skolspråket. Elever med svenska som andraspråk står således inför en dubbel uppgift: dels ska de komma ifatt kamraterna, dels hålla takten med dem. Genom en fortsatt utveckling av modersmålet kan elevers begreppsutveckling fortsätta utan avbrott. De riskerar därmed inte luckor i den kognitiva kunskapsutvecklingen⁹.

En tidig introduktion av ämnesundervisning i ordinarie klasser med stöd av studiehandledning på modersmålet skulle också bidra till att öka möjligheten för eleverna att knyta kontakter med andra elever och snabbare bli förtrogna med den svenska skolkoden.

Skolinspektionen bedömer att:

- skolan måste utveckla sina rutiner för kartläggningen av elevernas ämneskunskaper från hemlandet och med utgångspunkt från en sådan kartläggning planera för elevens fortsatta utbildning,
- skolan behöver vidta åtgärder så att de nyanlända eleverna tidigare integreras i ordinarie undervisning,
- skolan behöver anordna studiehandledning på modersmålet för all elever som bedöms behöva det.

Rosenborgskolan

Rosenborgskolan är en 4-9 skola inom Rosenborgsenheten, där också Majtorpskolan ingår. På Rosenborgskolan finns förberedelseklasser för årskurs 4-9. Vid tiden för kvalitetsgranskningen fanns fem förberedelseklasser med sammanlagt ca 100 elever. Skolan har två egna modersmåls lärare i arabiska. Genom ett pågående projekt anordnas utökad studiehandledning på arabiska i ämnena matematik och naturorientering i samband med utslussningen från förberedelseklasserna till vanlig klass. Elever med annat modersmål än arabiska får modersmålsundervisning och studiehandledning på sitt modersmål av lärare som tillhör den centrala modersmålsenheten i kommunen.

Skolan har fastställda rutiner för inskrivning av elever. Ett första möte med eleven och föräldrar eller god man ordnas, då deltar förutom biträdande rektor också skolsköterskan. Vid mötet registreras personuppgifter, födelseland, medborgarskap, modersmål, annat språk, tidigare skolgång, läs- och skrivkunnighet, religion, föräldrars yrke och utbildning samt om eleven har genomgått hälsoundersökning. Även ett hälsosamtal genomförs. Skolans "förväntansdokument" presenteras. Där beskrivs skolans förväntningar på eleven och på föräldrarna. Skolan gör utfästelser gentemot både eleven och föräldrar i dokumentet.

⁹ Svenska som andraspråk – en samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning, Myndigheten för skolutveckling, 2007, s 21-22.

Eleven skrivs in och placeras i en förberedelseklass. Först när det är dags för eleven att lämna förberedelseklassen registreras eleven i en ordinarie klass.

De flesta elever tillhör förberedelseklassen i två år, det finns dock elever som går över till ordinarie undervisning efter kortare tid. I förberedelseklasserna får eleverna undervisning i svenska som andraspråk, matematik, engelska, naturorienterande- och samhällsorienterande ämnen, musik, teknik, bild och idrott och hälsa. Antalet ämnen ökas efterhand som elevens färdigheter i svenska utvecklas. Skolans uppfattning är att elevernas kunskaper och färdigheter i svenska är en begränsande faktor för kunskapsutveckling också i andra ämnen, ett undantag är ämnet matematik där kunskapsutvecklingen inte anses vara lika språkberoende. Av de lärare som undervisar i svenska som andraspråk i förberedelseklasserna har endast en behörighet. I de andra ämnen som erbjuds har eleverna behöriga lärare. Lärarna deltar i den kompetensutveckling som anordnas av kommunen centralt och uppger också att de tillsammans har haft litteraturstudier för att utveckla sitt arbete. De deltar också i de nätverksträffar som Nationellt Centrum anordnar.

Elevernas kunskapsutveckling följs upp av lärarna och dokumenteras med hjälp av lokalt framtagna matriser i bild, engelska, modersmål, naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen, slöjd och svenska som andraspråk. Några lärare använder också den så kallade "Språkjournalen" som tagits fram av Forum för språkutveckling i kommunen. Språkjournalen är ett verktyg för dokumentation av elevers språkutveckling från förskoleklass till årskurs 9, både för svenska och för svenska som andraspråk. Lärarna genomför utvecklingssamtal varje termin och upprättar individuella utvecklingsplaner. Skolan upprättar endast åtgärdsprogram vid stödbehov utöver det särskilda stöd som förberedelseklasser i sig utgör.

Lärare uppger att det i praktiken är i det närmaste omöjligt att få till stånd tidiga utredningar vid misstanke om elevers läs- och skrivsvårigheter eller koncentrationsstörningar eftersom gängse testmaterial är anpassat till svensktalande elever.

Lärarna i förberedelseklasserna utvärderar sitt arbete systematiskt varje termin med hjälp av en fastställd matris där skolans verksamhetsidé är utgångspunkt för beskrivning av genomförande, analys och angivande av nya mål.

Skolan har fastställda riktlinjer för hur elever ska slussas ut från förberedelseklassen till vanlig klass. Enligt riktlinjerna ska elevens kunskaper och färdigheter i svenska vara avgörande för övergången till reguljärundervisning. Lärarna uppger också att det är kunskaperna i svenska som avgör när eleven ska slussas ut och att de aldrig nekar en elev att gå ut i reguljärundervisning när eleven är mogen för det. Däremot kan en elev som tillhör ett annat upptagningsområde få avslag när de vill gå kvar på Rosborgskolan och är färdiga att slussas ut till reguljär undervisning. Många reguljära klasser är så stora att de betraktas som fulla och eleverna från förberedelseklasserna kan därför inte tas emot. Ibland är schemat ett hinder för elevens möjlighet att få undervisning i något ämne i reguljär klass. Lärarna i förberedelseklassen får ibland svårt att klara logistiken när elever ska gå till olika klasser för undervisning i olika ämnen vid olika tidpunkter under dagen.

Studiehandledning på modersmålet anordnas för de flesta språkgrupper som finns på skolan. Lärarna i förberedelseklasserna och modersmållärarna ges möjlighet att samarbeta i olika utsträckning ofta beroende av modersmållärarens schema. I något språk anordnas undervisningen så att elever går ifrån klassen under pågående undervisning i annat ämne. Därmed försvåras samarbetet mellan lärarna. I till exempel spanska där emot kan modersmålläraren komma till förberedelseklassen flera gånger i veckan och ett samarbete kan utvecklas till fromma för elevens kunskapsutveckling som helhet. I samtal med lärare uppges att när de praktiska förutsättningarna för samarbete är goda kan elevens tidigare kunskaper från hemlandet kartläggas på ett bättre sätt än annars.

Sedan höstterminen 2008 finns *studieverkstäder* som stöd för de elever som slussats ut från förberedelseklass till vanlig klass. Där finns arabisktalande lärare med ämnesutbildning i matematik och naturorienterande ämnen och goda kunskaper i svenska. I studieverkstaden får eleverna i snitt tre timmar studiehandledning per vecka. Särskilt stöd av specialpedagog anordnas vid behov. Lärarna i förberedelseklasserna får handledning av specialpedagogen och hon bistår också vid testning av elever.

I skolans kvalitetsredovisning nämns förberedelseklasserna två gånger, dels i den matris som beskriver resurser och organisation dels i den organisationsskiss som beskriver skolans ledningsstruktur. I övrigt finns förberedelseklasserna och verksamheten i dem inte med. I kvalitetsredovisningen redovisas inte kunskapsresultat för elever i förberedelseklasserna, dock finns en särskild skrivning under avsnittet Reflektion över analysen av resultat och måluppfyllelse. Där sägs att skolan behöver fortsätta sitt arbete med att utveckla metoder anpassade till elever med särskilda behov och/eller annat modersmål än svenska. I övrigt finns ingen utvärdering av arbetet i förberedelseklasserna redovisad i samlad form.

Lärarna i förberedelseklasserna strävar efter att anpassa undervisningen efter elevernas behov och förutsättningar. De anpassar läromedel och arbetsuppgifter till eleverna. Vissa läromedel finns också på arabiska och på thailändska. Ibland görs nivågrupperingar och ibland delas klasserna i mindre grupper. Lärarna upplever att några elever inte klarar att ha många ämnen och långa skoldagar medan andra skulle kunna klara att läsa fler ämnen i ordinarie klass. Några elever ges inte det särskilda stöd av speciallärare som lärarna anser att de behöver för att kunskapsutvecklingen ska gå framåt.

Lärarna genomför utvecklingssamtal med elever och föräldrar/gode män. I några fall en gång per termin men i många fall vid fler tillfällen. Åtgärdsprogram upprättas i förekommande fall med samma blankettmall som för andra elever.

Lärarna uppges att de inte gör någon skillnad på arbetet med elevernas kunskapsutveckling och arbetet med att skapa trygghet och god omvårdnad för dem.

Under intervjuer med lärare framkommer bland annat följande:

"De måste förstå den svenska kulturen. De behöver mycket lek, att till exempel leka trädskull i skolan, vi kan gå och gunga också, det älskar de. Det är viktigt att koppla språket till egna upplevelser. Man måste börja längst ner. Många mår ju förskräckligt dåligt, de har inte fått leka i

skolan, de som kommer från Irak har inte fått leka, de har varit inlåsta i flera år. Allt sånt där gillar de."

"...det går långsamt för dem i förberedelseklassen, de behöver mer. Jag tycker de har för lite timmar. Men det är ett under att de orka komma hit, vi kan inte säga att de ska ha mer, vi måste göra små bitar i taget, de kan inte kastas ut i vanlig klass. Det finns en stor grupp elever som egentligen skulle kunna gå i svensk klass..."

"De tycker ibland det är så skämmigt att de inte kan klara språket, då är det bättre för dem att vara kvar i förberedelseklassen. Många kommer tillbaka och vill börja igen när de har varit ute i vanlig klass. De kommer tillbaka om de behöver vara i mindre grupp".

"Vi jobbar mycket med respekt, att lära sig att lyssna, de vill gärna prata mycket, gärna i munnen på varandra, vi jobbar med att de ska lära sig lyssna."

Elever uppger att Rosenborgskolan i allt väsentligt är en bra skola för dem. De tycks dela lärarnas uppfattning att kunskaper i svenska språket är en förutsättning för kunskapsutveckling i andra ämnen. Några gör jämförelser med skolan i hemlandet och finner att Rosenborgskolan är bättre.

"I hemlandet kan man inte säga vad man tycker, där måste man kunna allting utantill, det behöver man inte här, där måste man veta exakt. Det är mycket bättre här i Sverige".

"Man måste vara i två år i förberedelseklass. Det räcker med två år för då kan man svenska. Hade inte kunnat börja i vanlig klass efter ett år. Efter 2 år började jag hjälpa de andra eleverna".

"Om man ska bli svensk måste man kunna prata bra men också ha den svenska kulturen".

"Man känner sig som en förberedelseklasselev, inte som en vanlig klass. Det är eleverna som ger oss den känslan. Vi känner att vi är speciella. De kan titta snett på en, man känner sig mobbad, de stirrar på en. Även vi som går i svensk klass blir uttittade. Vi vill bli svenskar, jag vill inte att de ska kolla snett på oss. Det är inte skolans problem, det är eleverna som tycker vi är annorlunda".

Skolinspektionens bedömning

Rosenborgskolan har riktlinjer och rutiner för mottagande av nyanlända elever. Riktlinjerna är kända för skolans personal och lärarna strävar efter att följa dem.

I samband med det första mötet mellan skolan och eleven och dennes vårdnadshavare eller gode man kartläggs inte elevens kunskaper från skolgång i hemlandet inom olika ämnen. I enlighet med Skolverkets allmänna råd¹⁰ ska en sådan kartläggning omfatta elevens kunskaper och erfarenheter i olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning. Kartläggningen ska inte ske vid något enstaka tillfälle utan genomföras stegvis. I Nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar¹¹, som allmänna rådet bl.a. utgår ifrån, anges att målet är att främja indivi-

¹⁰ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (2008)

¹¹ Nationell Strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar – arbetsmaterial 2007-04-04, s 7.

dens utveckling så att han/hon så tidigt som möjligt når ett optimalt lärande, känner delaktighet i svensk skola och samhällsliv, samt kan göra egna aktiva val. Eftersom skolan saknar information om elevens skolkunskaper från hemlandet i många ämnen blir en anpassning av undervisningen till elevens förutsättningar i praktiken inte möjlig fullt ut. Alla elever som har skolorbakgrund från hemlandet ges inte möjlighet att bygga vidare på sin kunskapsutveckling inom de ämnen de läst i hemlandets skola. I Rosenborgskolan kan detta få till följd att elevers kunskaper och färdigheter i vissa ämnen faller i glömska istället för att utvecklas.

Eleverna placeras rutinmässigt i förberedelseklass. Något övervägande av vilka för- eller nackdelar en placering av eleven i särskild grupp istället för i en ordinarie klass har, görs inte rutinmässigt. I de lägre årskurserna (1-3, på Majtorpskolan inom samma resultatenheter) placeras nyanlända elever oftast i en ordinarie klass istället för i särskild grupp. En ordning där eleven rutinmässigt placeras i särskild grupp där undervisningen i allt väsentligt är inriktad på att lära sig svenska riskerar att få till följd att arbetssätt som förenar språkutveckling och lärande av ämnesinnehåll hämmas. En kombination av undervisning i svenska, modersmålsundervisning och ämnesundervisning med stöd av studiehandledning på modersmålet gynnar elevernas kunskapsutveckling och utbildningens målpåfyllelse¹². Alla lärare som undervisar i svenska som andraspråk är inte behöriga.¹³

Skolinspektionen bedömer att:

- skolan behöver utveckla sina rutiner för hur kartläggningen av elevernas tidigare kunskaper ska gå till och vilket syfte den ska ha.
- Skolan behöver öka antalet lärare med behörighet i svenska som andraspråk
- en större flexibilitet vad det gäller organisationen skulle öka elevernas möjlighet snabbare komma ut i reguljär undervisning.

Skolinspektionens rekommendationer:

Kommunen har ansvar för att undervisningen som helhet inriktas på att uppfylla de krav som skollagen, förordningarna och läroplanerna ställer. Alla elever har rätt till utbildning på samma villkor och har också en oavvislig rätt att få det stöd de behöver för att tillgodogöra sig utbildningen.

För att kunna tillgodose elevens rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet krävs att skolan har tillgång till lärare med adekvat kompetens. Skolor med få eller enstaka elever med ett annat modersmål än svenska kan ha svårigheter att skapa tjänsteunderlag för anställningar. Det är därför viktigt att huvudmannen uppmärksammar eventuella problem och vid behov underlättar samarbetet mellan

¹² Svenska som andraspråk – en samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning, Myndigheten för skolutveckling, 2007, s 21-22.

¹³ 2 kap. 3§ skollagen

kommunens skolor och i förekommande fall också med fristående skolor i kommunen. Ibland kan ett sådant samarbete behövas också över kommungränserna.

Områden som kommunen behöver utveckla:

- Kommunen behöver utveckla system för att möjliggöra utredning och diagnosering av nyanlända elever med grava inlärningssvårigheter.
- Kommunen behöver vidta ytterligare åtgärder för att utbildningen för nyanlända elever regelbundet följs upp och utvärderas i syfte att öka undervisningens måluppfyllelse.

Områden som Wendela Hebbegymnasiet måste åtgärda

- Skolan ska anordna studiehandledning på modersmålet för alla elever som bedöms behöva det.

Områden som Wendela Hebbegymnasiet behöver utveckla:

- Skolan behöver utveckla sina rutiner för kartläggningen av elevernas ämneskunskaper från hemlandet och med utgångspunkt från en sådan kartläggning planera för elevens fortsatta utbildning.
- Skolans organisation behöver bli mer flexibel så att nyanlända elevers möjlighet att snabbare komma ut i ordinarie undervisning ökar.
- Skolan behöver verka för att modersmålsundervisning anordnas för fler språkgrupper.

Områden som Rosenborgskolan behöver utveckla:

- Skolans rutiner för kartläggningen av elevernas ämneskunskaper från hemlandet behöver utvecklas
- Fler lärare som undervisar i svenska som andraspråk är behöriga för sådan undervisning.
- Skolans organisation behöver bli mer flexibel så att nyanlända elevers möjlighet att snabbare komma ut i ordinarie undervisning ökar.

Uppföljning

Skolinspektionen följer upp detta krav på åtgärder inom sex månader från beslutsdatum. **Senast inom sexmånader från dagen för beslutet, dvs. senast den 25 mars, 2010 ska Södertälje kommun redovisa till Skolinspektionen, avdelningen i Stockholm vilka åtgärder som vidtagits.**

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Per Eng
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också undervisningsråden Kristina Aro Östgren och Iréne Sehlin, samt enhetschef Lotta Kårlind deltagit.

Kopia till:

Rektorn vid Wendela Hebbegymnasiet och rektorn vid Rosenborgskolan